

Мартинюк Р. Проблеми конституційного правосуддя в Україні // Актуальні проблеми реформування правової системи України: Зб. наук. ст. за матеріалами VI Міжнар. наук.-практ. конф. – Луцьк: Волинська обласна друкарня. – С. 227-229.

Аналіз правового статусу та практики діяльності органу конституційної юрисдикції в Україні засвідчує наявність цілої низки державно-правових проблем, які в самому узагальненому вигляді можуть бути сформульовані як проблема забезпечення позаполітичного статусу Конституційного Суду України, проблема створення нормативних гарантій неможливості зміни правового статусу органу конституційної юрисдикції з мотивів політичної доцільності, проблема неможливості виправлення Конституційним Судом України власної помилки у винесенні рішення (даванні висновку) та проблема неналежних фахових і моральних характеристик суддів Конституційного Суду України. Запровадження нормативних механізмів розв'язання сформульованих проблем набуває особливої значимості в Україні як державі, у якій слабкість традицій демократії сама по собі сприяє вирішенню конституційно-правових конфліктів у неправовій (політичній) формі.

Реальне досягнення позаполітичного статусу Конституційного Суду України у вітчизняній державно-правовій практиці, нажаль, залишається нерозв'язаною проблемою, яка відображає загальну ситуацію із залежністю судових органів в Україні від інших владних структур. Приймаючи до уваги особливу роль Конституційного Суду України в механізмі реалізації Основного Закону України, гаранта його верховенства в системі національних правових актів, виконанні функції арбітра в розв'язанні компетенційних спорів між вищими органами держави уявляється необхідним максимально деталізувати конституційно-правовий статус Конституційного Суду України на рівні Основного Закону України. Більш детальна регламентація порядку утворення Суду, складення судьями присяги, повноважень Суду, порядку звільнення суддів із посади та інших найважливіших моментів у визначенні правового

статусу Суду на конституційному рівні суттєво ускладнить зміну статусу Конституційного Суду України на законодавчому рівні в реакційних цілях.

Обов'язковість рішень Конституційного Суду України зокрема у справах щодо офіційного тлумачення, стосується й самого органу конституційної юрисдикції. Конституційний Суд України, по суті, уповноважений діяти за принципом внутрішнього прецеденту, зв'язує себе власними рішеннями і може відмовитись від них лише за результатами зміни норм, які вони тлумачили. Це є серйозною вадою інституту конституційного судочинства в нашій державі. Конституційний Суд України, попри його виключне право виносити остаточні рішення в межах вирішення питань, що складають його компетенцію, як і будь-який орган державної влади не застрахований від помилок (повністю чи принаймні в частині) рішень. У випадку прийняття таких хибних рішень (давання висновків), виникає парадоксальна ситуація. Суд виявляється змушеним слідувати своїм власним хибним рішенням (висновкам), і водночас, він має стояти на сторожі принципу верховенства Основного Закону України. Дослідник вважає, що Суд неодмінно повинен володіти правом перегляду своїх власних хибних, а відтак, неконституційних рішень і висновків. Позбавити Суд цього права означає позбавити можливості Конституційний Суд України належним чином виконувати його ключове конституційне завдання – забезпечувати верховенство Конституції України на всій території держави, що може підірвати репутацію незаінтересованої, неупередженої і справедливої судової влади.

В аспекті досягнення незалежного статусу Суду і взаємодії органу конституційної юрисдикції з Парламентом, Президентом України та судами загальної юрисдикції як суб'єктами, що формують персональний склад Конституційного Суду України, важливого значення набуває питання нормативної регламентації порядку формування Суду. Зазначений порядок потребує вдосконалення, оскільки він становить організаційну гарантію незалежного статусу Суду. На сьогодні неврегульованість механізму формування персонального складу Конституційного Суду України ставить під загрозу здійснення ним своїх конституційних повноважень. Забезпеченню

реальної незалежності Конституційного Суду України в системі стримувань і противаг могло б слугувати закріплення нормативного положення (бажано на рівні Основного Закону України і в Законі України “Про Конституційний Суд України”) про те, що “судді Конституційного Суду України продовжують виконувати свої повноваження до вступу на посаду новообраних суддів”. Мається на увазі механізм, за яким суддя Конституційного Суду України, який закінчив свій дев’ятирічний термін повноважень, продовжує виконувати повноваження судді, доки орган, що призначав (обирав) на посаду суддю Суду, не призначить (обере) на посаду його наступника і той (новообраний суддя) не складе присяги на урочистому засіданні Верховної Ради України. У випадку, коли кілька суддів Конституційного Суду України, призначених (обраних) відповідним суб’єктом, одночасно припиняють повноваження судді Конституційного Суду України, суб’єкт їх призначення (обрання) має здійснити призначення (обрання) необхідної кількості суддів. Такий механізм заміщення суддів Конституційного Суду України на посаді, зрозуміло, не діяв би у випадках, передбачених пунктами 3-9 ст. 126 Конституції України, а саме неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров’я; порушення суддею вимог щодо несумісності; порушення суддею присяги; набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; припинення його громадянства; визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим; подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням. Ці обставини є справді екстраординарними і трапляються нечасто. З огляду на це є малоімовірним, щоб вони могли створити реальну небезпеку зменшення кількості суддів у складі Конституційного Суду України до критичної межі (дванадцяти) й унеможливити проведення пленарних засідань Суду. Відтак, запропоновані нормативні зміни в механізмі заміщення суддів Конституційного Суду України на посаді зменшили б ризик припинення роботи органу конституційної юрисдикції і не дозволили б суб’єкту, уповноваженому призначати суддів, зловживати цим правом.

Заслуговують критики положення п. 22 ст. 106 нової редакції Конституції України, які уповноважують Президента України та Верховну Раду України

призначати на посади та звільняти з посад суддів Конституційного Суду України. У сфері державно-правової теорії загально визнано, що формування суддівського корпусу шляхом призначення парламентом чи главою держави, за загальним правилом, має бути обмежене конституційним терміном повноважень на займаній посаді. Відтак, право Глави держави і Парламенту достроково припиняти повноваження суддів Конституційного Суду України надмірно розширює прерогативи Президента України та Верховної Ради України у сфері організації конституційного правосуддя.

Має бути дотриманий принцип, згідно з яким судді виконують свої обов'язки, перебуваючи в повній незалежності як від глави держави, так і законодавчої влади. Надання можливості зняття суддів, яку президент чи орган законодавчої влади можуть застосовувати у випадку незадоволення певним судовим рішенням із політичних мотивів, спростовує принцип незалежності судів і неупередженості суддів. Найкраще, однак, щоб повноваження судді Конституційного Суду України могли бути припинені лише в судовому порядку, а не суб'єктом, який його призначав.

Іншою принциповою проблемою, що характеризує механізм формування складу органу конституційної юрисдикції, є проблема неналежних фахових і моральних характеристик суддів Конституційного Суду України. Сьогодні у фаховому середовищі озвучуються факти морально осудних і некомпетентних дій суддів Конституційного Суду України, які є наглядною ілюстрацією міри їх непрофесійності, некомпетентності, низьких особистих моральних стандартів.

Уявляється, що досягнення належного рівня незалежності і професійності Конституційного Суду України можливе засобом уведення (на законодавчому рівні) додаткового цензу до претендентів на посаду судді органу конституційної юрисдикції: судьями Конституційного Суду України стають особи із числа відомих юристів України. Очевидно, що поняття “відомий юрист України” потребує нормативного уточнення: це мають бути судді-практики із числа суддів вищих судів України, а також професори права з науковим званням не нижче доктора. Дослідник вважає, що застосування згаданого критерію відповідності дозволить сформувати справді професійний склад суддів,

спроможних вирішувати теоретичні і практичні завдання того рівня складності, які звичайно покладаються на орган конституційної юрисдикції.